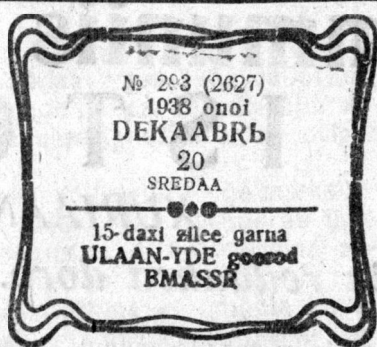

Buriad-Mongol YNEEN

BK(b)-iin Buriad-Mongol Obkoomoi ba BMASSR-ei
Verxovno Soveedei Prezidiymei oorgan.

Mynөөderei noomerto:
Aradai inag geroi.
Soveed Sojuuzai geroi
V. P. Čkaalovai xydөөlyylgen.
Soveed Sojuuzai geroi kombritig
V. P. Čkaalovai nygšehen tušaa dip-
lomaticheske koорpusai gašудal.
Byxesojuuzna kommuniis (bolše-
viigyydei) Paartiliin istoori.
„Praavdiin“ xuudahanuudhaa.

Aradai inag geroi

Ysegelder, xoriin graadusai jan-
ama zabaata moskvaagaid,
xii moskvaagaid, bolbol
adal geroi inete šaraiji hyil-
xtee xaxaxaa, exe orondoo
solo olgogšotoi, aradai
ag xybyntei xododoo xaxa-
xajaa Sojuuzudai Bašan tee-
ošobo. Ysegelder, telegraaf
bolbol manai aguu jixe Soveed
juuzai eldeb goorodood ba
oonuudhaa, gašudalal, sed-
el ujarama ygenyydei xeden
u, mlangan telegraammanuu-
asarba.

Čkaalovai medexeyi, manai
in aguu jixe lloodčigoi, Lee-
—Stalinal paartiin ynen xy-
ynei gabijaa tuxai duulaagyi
ešji xyn, bag ši xyn manai
on soo baixagyi. Valeeri
čkalovai aldar nereni socializ-
in oronol gadaatesji medee-
baina, jyyb gexede, terene
biljaan XX veeikiin aguu ji-
tultaltanuudal toodo orolso-

Gurban zilei saad fee, tiixede
im lloodčig-išpetaateliin ne-
en, mynөөnolxer zišeel xede,
en xynyyde—lloodčiguid,
struuktornuud ba aviačoon-
promišlennostiliin xydel-
šedte elite baihan jym.
urban zil yngereš, tiin, ene
e bolbol manai oronoi byxii
šadta dytilin, tyrel nere bo-
ene nere bolbol geroizm,
telig jabadal, šuud xy-el
g ba exe orondoo inagilal
vol boloo. Gurbaxan zil
ereš, tiin Valeeri Čkaalov
bol byxii soveed aradai inag
jyn boloo.

1936 ondo, staalinska marš-
aar, nyxer Stalinalar zaag-
ana zamaar. nyxer Baidu-
v ba Beliaikovtoi xamta,
eri Čkaalovai xehen gran-
ono niidelgiij byxii dele-
medene. Ene xadaa gaixam-
niidelge jym hen.

on tyreltenei istoori soo
ylinxlee, Xoito poolius
gyr Moskvaahaa, Ameer-
Xolbooto Štaaduud xyrtel
elge xegše ekipaaziiji, ene
ete lloodčig, 1937 ondo,
an geed tolgolihoniiji byxii
nooi, byxii delelei medene.
xadaa triymfaalna niidel-
xym hen.

Valeeri Čkaalov bolbol exe
orodoo šine aldar solo asaxa
leer dyrenen baiza, soveed
aciin ilaltanuudiji arbidxa-
leereende šine mirovoi re-
stinuudiji ygehe jolhoti
n tabidag baigaa. Manai
aguu jixe lloodčig bolbol
omono staalinska maršrudil-
onyenynd niidelgenyydeer
niizelyl xee hanaašaldag bai-
n jym. Čkaalovai tolotomo
nuud bolbol soveed llood-
daar gyisedxegdexede bai-
xan hezeggyi.

Valeeri Čkaalov bolbol miin
lloodčig baigaa biše, myn
šine samollooduudiji bai-
agša baihan jym. Čkaalov
bol Xydelmerišen-Tariaa-
Ulaan Aarmiin agaari—
enne floadto delelei deere
erxim, egeel xurдан са-
oduudiji ygedenē kon-
tornuudta tuxalxiin tula-
geegestvenne zavooduudta
gededeg, šinenyyd samo-
duudiji yderbyri ispetaalxa
na, tedeniiji narin nigtaar
g, šine mašlinanuudal de-
nydiiji eliryiddeg baigaa.

artamni xysen baigal
ni, nydimni gazar xara-
gaal sagtane, samolloodoi
al barixab—geše negen

te Valeeri Paavlovič, nyxer
Stalinda xelehen baina. Manai
yjiin aguu jixe lloodčig xele-
hen ygendē xyree. Čkaalov
bolbol hyylei minuuta xyrtel
bojevoi samolloodoi ryylilji
aldaagyi. Ene xadaa—exe oron-
doo duratai, Lenin—Stalinal
paartiin Centralna Komiteed
ba soveed pravitelstvodo ynen-
sexe, omog staalinska sookol-
nuudai pokoleeni myn baina.
Zyrxeta ba aldar solotoi jaba-
dalal tyloš, exe oronoigoo
urda gabijaagai tyloš, niidel-
giin iskyystvilji tolotomo hai-
naar šudalhan, soveed aradai
xeden olon arbaad xybyyde,
Soveed Sojuuzai Geroi ynder
deede nerezergerenynd olgogdo-
no. Agaar daldin baatarnuudai
ene plejdaidin dunda zyrxetei-
nyydei zyrxetein Valeeri
Čkaalov baihan jym. Tiin, ge-
netiin ajuul tereniiji, bidenerei
aguu jixe byleheš xolodxobo.

Manaida xeden zuu ba mlan-
gan geroinuud urgaza ba bil bol-
zo baina. Tedenerte Valeeri
Čkaalovoi tyxel šarain xetiin
xoitiin ziše bolxo jym.

Soveed aviačaa bolbol dele-
xel deere egeel xysetei aviačaa
jym, jyyb gexede, tereniiji bai-
guulagša, tereniiji zoxioogšo
bolbol—aguu jixe, sylöete so-
veed arad.

Soveed aviačaa xadaa jyynd-
e tiime jixe xyseteib gexede,
terenei mašlinanuudal šturvaal-
nuudiji, Lenin—Stalinal aguu
jixe paartiir xymyzyylegde-
hen, aradai xybyyd ba basagad
baridag. Tedenere bolbol bultan-
haa xolo, bultanhaa deegyyr ba
bultanhaa xurdaar niidelxi hu-
ralsana. Tedenere, xanahaašji—
gazarhaa, dalaihaa, agaarhaašji
—soveed qazarta dobtol-
hon ališji daisaniiji ygelxexer
belen baina.

Soveed aviačaa bolbol jyynd-
e tiime jixe xyseteib gexede,
tere bolbol xemzeegyji jixe ma-
teriaalna ba xyni rezervnyyde-
tei baina: materiaalna rezee-
venš gexede,—ene xadaa byxii
ugaa jixe socialis promišlen-
nosty bolxo baina. Xyni talaar
rezeevenš gexede,—ene xadaa
byxii geroiſeske, erxe sylöe-
de duratai soveed arad bolxo
baina.

Arad bolbol manai yjiin aguu
jixe lloodčig, erelxeg ba zy-
xelgi bojeec, manai exe oronoi
aldarta xybyyn Valeeri Paav-
lovič Čkaalovai todo honor du-
rasxalai urda eehediigee boje-
voi tuguudiji tongoilgono. Va-
leeri Čkaalovai azajabadal bol-
bol kommunistiini tyloš, byxii
delexei deere kommunistiini
badaraltin tyloš byxii temesel-
šedte ton hain ziše bolxo. Xe-
den olon zilnyyde yngerxe,
tiin gazar delexein bymberseg
deere, eeriingee gaixamšaq aza-
baldalai hyylšin sabša xyrtel
Valeeri Čkaalovai slyziilhen
kommunistiini ideaalnuud hal-
baran badarxa. Manai yjiin
aguu jixe lloodčig Čkaalovai
aldar nereni, ene yjinxidei zy-
xen ba hanaanda ylexe baina,
tere bolbol erxe sylöet: zargal-
ta xyn tyreltenei jireedyin po-
koleenide, haruul todo odon
šingeer gereltexē baina.

(PRAAVDIIN TYRYV
BIŠEGHEE TELEG-
RAAFAAR ABTABA).

Valeeri Paavlovič Čkaalov

Geroi xuursagai xazuuda

Ulaan aviačaciin aldarta sookol,
soveed aradai inag—V. P.
Čkaalovtai xagasaxiin tula, sto-
liciin xede xeden mlangaard
azalšad bolbol Sojuuzudai
Bašangai Koloonno zaal teeše
yloogyyr baixahaa xošo ošo-
nod.

Xuursagai xazuuhaa časovoi-
nuud xadaa šimeegyigee hel-
geldene. Taba minuuta ynger-
xetel xamta xyndiin xaruulai
šine smeene jirene. Ende xadaa
moskovoosko zavooduud
ba faabriguudai elgemelnyyde,
stoliciin raioonuudal deleačaa-
nuud, lloodčigoi dytilin nyxed,
inzeenenynd ba teexnigyyd,
socialis kылтыrylin maasternuud
Soveed Sojuuzai aldarta Geroi-
nuud baina.

Xuursagai xazuudxana Čkaalo-
vot hamagan—Oolga Erazmoov
na baina. Nygšehen lloodčigoi
bylenerei gašudalilji byxii oron,
hyylšin xee uulzaxaa zaal soo
jirehen byxii azalšad xubaalana.

14. čaas 05 minuutada nyxed
Stalinal, Moolotov, Kaganoovič
Vorošilov, Kaliin gegšed

Soveed Sojuuzai Gerol kombritig V. P. Čkaalovai nygšehen tušaa diplomatičeske koорpusai gašудal

Soveed Sojuuzai Gerol kom-
britig Valeeri Paavlovič Čkaalo-
vot nygšehentei dasaramduu-
lan, Gadaada xeregyydei Aradai
Komissaar nyxer Litviinov,
vei nere deere germaansk po-
sool graaf fon der Šyo-jyn-
byyrg, tyreecke posool Zekial
Apaidiin, iraanska posool Saa-
jed, xitaiska posool Jan-cze, ja-
poonsko posool Toogo, norvee-
zske posolannig Yrbi, bolgaar-
ska posolannig Antoonov, lat-
viiska posolannig Koclinš,
mongolisko polpreed Sambuu,
daatska posolannig Boohlt Ior-
gensen, Fraanciin xeregyyde
naldalgata Paiaar, AXS-dai xe-
regyyde etigelte Reerk, Ispaa-
niin xeregyyde etigelte Ped-
roos, Velikobritaniin xere-
gyyde etigelte Veerker, Afga-
nistaanai xeregyyde etigelte
Moxameed Junooxnaan ba Ry-
miniin xeregyyde etigelte
Popeosko-Gaskaani gegšedei

xuursagai xazuuda jirebe.

Taba minuuta yn erbe. Nyxer
Stalinal, paarti ba pravitel-
stviin xytelberilešed bolbol
xyndiin xaruulai šine smeene
xuursagai xazuuda zai gargaza
ygebe. Nyxed Stalinal, Moolo-
tov, Kaganoovič, Vorošilov ba
Kaliin ge šed xadaa soveed
aradaar urguuladahan ba
bolševiiyydei paartiir xy-
myzyylegdehen, aldar gabijaa-
ti lloodčigoi zyrxelgi niuiriiji
xaraza, nege xedii minuutada
zaal soo baina.

Xuursagai xazuuda, nygšehen
lloodčigoi dytilin nyxed baina.

Tedeni xazuuda Valeeri
Paavlovičtiin tyrehen niutagaixid
ba terenei tyrelnyyde jirebe.
Edenei dunda—saghaa urid
nygšehen piloodoi exenē, axa
ba egešedyyner-nē.

Ydeše bolxoo baina, Sojuu-
zuudal Bašan teeše, soveed
aviačaciin gaixamša ilaltanuudai
maaster, aguu jixe aradai dostoi-
no xybyynde hyylšingee yee
ygexilji jaarahan, xynnydei
uraxsal ulam ulam tyr edene.
(TASS).

nerehee gašudalnuud orohon
baina.

Miissinyydei glavaanuud bol-
bol eehedingee bišegyyd do-
tor aguu jixe lloodčigoi tusgaar
jixe gabijaaji temdeglened. Ty-
reecke posool bolbol „SSSR-ei
Gerol V. P. Čkaalov bolbol eeri-
ingee xraabrast ba talaan-
tiin ašaar eeriingee exe oron-
do aguu jixe tuha xyrgehen
baina“ geše temdeglene. AXS-
ai xeregyyde etigelte bolbol,
„xoito poolius deegyyr AXS-
xyrtel niidehen, kombritig
Čkaalovai zoringoi niidelge
bolbol bygede niitiin gaixal
bolhon baina“ gene. Velikob-
ritaniin xeregyyde etigelte
bolbol „kombritig Čkaalovai
genetiin nygšel xadaa gansal
soveed arad ba pravitelstvo-
do biše, myn delxin aviačada
jixe gegdel bolxo baina“ ge-
še temdeglene.
(TASS).

Soveed Sojuuzai geroi V. P. Čkaalovai xydөөlyylgen Hyylšin zam

Sojuuzudai Bašangai ko-
loono zaal. Manai yjiin aguu
jixe lloodčigoi uulzalaiin gur-
badaxi ba hyylšin yder. Vinoo-
guud zaal dotor dyrenxel.
Zaalda zonuudilji tabiza exil-
xede, geroi xyryl derzedexi
xyndiin xaruulai smeene,
Ulaan Aarmiin agaari xyse-
nyydei komaandna ba načaali-
niguudai sostaavai tylošegšed
zogsono.

Xydelmerišen - Tariaašanai
Ulaan Aarmiin zoringoi vo-
jeenuud xyndete xaruulda tahag-
zyi zagsana. Yglöenei 9 čaatsa.
Ulaan Aarmiin zergede 20 ga-
ran zil alba xehen, pozranič-
niguud—oordenod zagsaba.
Stoliciin byxii raioonuudai
azalšad bolbol eeriingee dele-
gačaanuudilji koloonno zaal-
la elygeen-d.

Geroi xyryl xyndete xaruulda
tereenei bojevoi soraat-
niguud—aviočoonno promišlen-
nostiin inzeenenynd ba šine
konstrykciin samollooduudai
ispetatelnuud pilooduud jire-
ne.

Yde bagta yšee nege venoog
asaragdaba. Ene xadaa—Goor-
kovsko ooblastiini Čkaalovsko
raioonoi azalšadhaa, aldarta
lloodčigoi niutagaixidhaa jire-
hen baina.

12 čaas 40 minuutada. Xy-
delmerišen - Tariaašanai Ulaan
Aarmiin ašaarai xysenynde
načaalsnig 2-doxi raangiin ko-
mandarm Loktionov. Soveed
Sojuuzai geroinuud Groomov,
Kokkinaaki, ba Rečagoov xynde-
te xaruulda ogsono. Tedeni
udaa, Soveed Sojuuzai Geroi-
nuud Xolžynov, Daniilin,
Raskoova ba socialis azalai
maaster Tatišjaana Feodrova
gegšed zogsodon.

13 čaas 39 minuutada. Zaal
dotor Valeeri Čkaalovai gan-
sal tyrelxid ba oirlin tanilnuud
ylenxel baina.

Stalinska dyrben otvaazna
lloodčiguid xyndete xaruulda
zogsozo, aguu jixe nyxerei
xyrylin urda tolgoinuudaa
tongoilgono. Bidener xadaa by-
xii delxede suuti bolhon
lloodčiguid Groomov, Baidy-
kov, Jyymašev, ba Daniilin
gegšed inag nyxertejē xaxa-
saza baina.

Xyndete xaruulai hyylei
smeenede nyxed Dmiltrov, M.
M. Kaganoovič, Šveerniz, Ja-
roslaavski, Šadeenko, Šerba-
kov, Vlixič, Gorodokovikov,
Soveed Sojuuzai geroinuud Vo-
dopjaanov, Liapedeevski, Šee-
velev, Mazaryk, Alekseejev,
Kokkinaaki, Beliaikov zogsono.
13 čaas 50 minuutada. Xyndete
xaruulda nyxed A. A. Andree-
jev, A. A. Zdaanov, M. F. Ške-
riaatov, M. A. Bulgaanin zogs-
ono. Tedeniiji Soveed Sojuuzai
Geroinuud Moolokov, Šlepnoov
Šeevelev ba oordenoto poet
Leebedev-Kymač helgene.

14 čaas. Xyndete xaruulai
šine smeene: nyxed A. I. Miko-
jaan, G. I. Petroovski, Soveed
Sojuuzai Geroinuud Jyymašev
ba Daniilin.
Gašudal'ta uulzalgiiin hyyl-
šin minuutanuud. Venoo-
guudai dergede gansal sereget xaruul
yld-be.

14 č. 30 minuutada. Nyxed Bul-
gaanin, Šerbaakov, Loktionov,
Groomov, Baidykov, Beliaikov,
Jyymašev, Daniilin, Kokkina-
ki, Moolokov gegšed yyrnete
traayrne katafaalkilji yrgened.
„Internatsional“ duuldana.
Oxootno riaatiji zubaad s-
regel xyndete ekskoort zagsan-
xai.

Soju zuudal Bašan šadarxi
gernyyde Valeeri Čkaalovai
portreedyyd ba trayryl leen-
xer xyboolegdehen ulaan by-

dyyd xaragdana.
Gašudal'ta proceess Ulaan
plooščad teeše aalixan jabana.
Valeeri Čkaalovai portreed ba
olon toonoi venoo-
guud tyryy-
lenxel. S veed S. juuzai geroi-
nuud Vodopjaanov, Liapedeev-
ski, Raskoova ba lloodčig Šev-
ceenko gegšed, geroizm, otva-
ga ere z.rigoi tyloš Valeeri
Paavlovič Čkaalovai abahan
oordenuudilji barixalnuud jaba-
na.

Ulaan plooščad.
Stoliciin azalšadai tylošeg-
šed Mavzolein xazuudaxi tri-
byynynd ba plooščad deere
baina.

Ulaan plooščad deere trayry-
ne katafaalkilji nyxed I. V. Staalin,
V. M. Moolotov, L. M. Ka-
zanoovič, K. J. Vorošilov, A.
A. Andreejev, L. P. Beerija
gegšed abba.

Mavzolei xyrtel xeden alxa
boloo. Ene yjede Ulaan plooš-
čad deegyyr agaari koraab-
linuud tyrgen garanad. Edener
xadaa Čkaalovai tanil lloodčig-
guud, edener xadaa Xydelmeri-
šen - Tariaašanai Ulaan Aar-
miin sookolnuud, edener xadaa
xaxasalgin hyylšin minuutada
inag Geroido saliuud ygene.

Yyrnen postament deere
tabigdana. Mavzolein tribbyn
deere nyxed I. V. Staalin,
V. M. Moolotov, L. M. Ka-
zanoovič, K. J. Vorošilov, M. I.
Kaliin, A. A. Andreejev, A. I.
Mikojaan, A. A. Zdaanov, L. P.
Beerija, G. M. Dmiltrov,
N. A. Bulgaanin, A. S. Šerba-
kov, G. F. Baidukov, gara-
nad.

14 čaas 50 minuuta. Soveed
Sojuuzai Gerol Valeeri Paav-
lovič Čkaalovai duraxalda zo-
riuladahan, trayryne suzlaa-
ji BK(b) Paartiin MK ba MGK
sekretarš Šerbakov nēbe.
Nyxer Šerbakov bolbol SSSR-
ei Sovnarkoomoi tyryyl gšilji
orolog, nyxer N. A. Bulga-
ninda yge ygebe.

Oron ulasai gašudalilji me-
dyllhen tyryyšin ygin duul-
daxada, Ulaan plooščad deeg-
gyr gurban ulaan istreviltel-
nyydy tygen suulaza garaba.
Ene xadaa samollooduudal zve-
nooji Soveed Sojuuzai Gerol
aldarta lloodčig Anatoli Se-
roov xytelne.

Udaan Moskvaagai ba Mos-
kovsko ooblastiini organizaa-
čanuud ba azalšadai zyghē
BK(b) P-iin MK ba MGK sek-
retarš nyxer A. S. Šerbakov
yge xelebe.

Soveed Sojuuzai Geroi nuud
ba Soveed lloodčiguidal nere-
hee aguu jixe piloodoi oirlin
tanilnuud ba soraatniguudal ne-
gen Soveed Sojuuzai Gerol
Baidykov hyylšin xaxasalgin
yge xelene.

Trayryn suglaan dyrybe.
Nyxer Stalinal, paarti ba
pravitelstviin xytelberilešed
mavzolein tribbyn deerehee buu-
za, yyrnete trayryne katafaalkilji
yrgened, Kreemiin xana teeše
oşonod.

15 čaas 25 minuuta. Nyxer
N. A. Bulgaanin bolbol Kreem-
liin xanada yyrniiji huulga-
ba, ene xadaa manai epoixlin aguu
jixe lloodčigoi xyrylji mynx-
de xadagalaxa baina.

Byxii Ulaan plooščad deere
tug ud nengyylegdenxel. Artel-
leriſiske saliuud 21 dixin agaa-
riji dolgisuulna.

Čkaalovai neretel mraamorna
doskaa yyrniin huulgađahan
niščiilji xana. Temesel ba
ilaltanuudal aguu jixe gilmne.
„Internatsional“ duuldana.

Byxesojuuzna Kommuniis (bolševigyydei) Paartiin ISTOORI

XURIAANGII KYIRS

BK (b) P-iin CK-ei Komiissin redaakca doro. BK (b) P-iin CK-er haišagdahan 1938 on.

GLAVAA VI BOLŠEVIIGYYDEI PAARTI IMPERIALIIS DAINAI YJEDE. ROSSIIDO XO-JORDOXI REVOLIYYCE.

(1914 on—1917 onoi maart)

I. IMPERIALIIS DAINAI EXILZE GARALGA BA ŠALTAGAAN

1914 onoi iyyiliin 14 (27-do) caarska pravittelstvo bolbol xamag bygediin mobilizaaca sonoxobo. Iyyiliin 19 (aavgustiin 1) de Germaani bolbol Rossiido dain sonoxobo.

Rossii dainda orobo.

Dainai exilxehee yşee xolo urda Lenin, bolševigyyd bolbol tereenei zailašagyyi tyryyn xarahan baina. Socialistnuudai Ulasxoondiin sjeednyy deere Lenin bolbol dainai exilze garhan uşarta socialistnuudai jabadalai revolycioonno liinili todorxolxo jabadald zoriulagdahan eeringee duradxaanuudilji xeledeg baihan baigaa.

Lenin bolbol dainuud xadaa—kapitalizmiin zailašagyyi spyynig myn geze zaabarilhan baina. Busadai gazarnuudilji tonolgo, kolooninuudilji dailan abalga ba tonolgo, şine delgyrnyydiilji xamaaran abalga bolbol gansata bişe uşarta, kapitaliis gyrenyydei dailan abalgin dainuudai şaltagaan bolzo ygehen belei. Dain bolbol kapitaliis oronuudai xydelmerişen anglii eksplyataacalgada myn tiime adali jesteestvenne ba zakoonno baidal myn bolno.

XIX zuun zilei eseste ba XX zuun zilei exinde kapitalizm bolbol eeringee xygzeltiin deede ba hyyliin şata—imperializmde eselen xubilza orod baixada, dainuud bolbol ilangajaa zailašagyyi bolhon baina. Imperializmiin yjede kapitaliis gyrenyydei azabadalda kapitalistnuudai xysete nege delnyy (monopolinuud) ba baanknuud xadaa şildexii şanarta rool olzo abhan baina. Finaansova kapitaal bolbol kapitaliis gyrenyyde ezen bolhon jym. Finaansova kapitaal bolbol şine delgyrnyydiilji, şine kolooninuudilji dailan abxii, kapitaal gargaxa şine huurinuudilji, tyxyet edei şine istoocnuudilji erihen baina.

Gebeş ajara XIX zuun zilei eseste gazara bymbersegei xamag territorii kapitaliis gyrenyydei xoorondo xubaagdahan baizaa baigaa. Tixiin xoorondo, imperializmiin epooxodo kapitalizmiin xygzelte bolbol tulai tegşexemzeegyi ba şakko-obraaznaar jabadag: urdan tyryşliin huurida baihan nege zarim oronuud xadaa eeringee promiştlenostiilji zişee soogoo ailaar xygyyldag, urdan geegdegi baihan nygeş zarim oronuud xadaa tyrgen hyrelgeer tedeniilji xyşedeg ba tyryldag baina. Imperialiis gyrenyydei ekonomikeşke ba seregei xyşenydei zişee xarilaşan ondoo bolbo. Delxeji şineer xubaaxa ermelzege yzgedee garba. Delxeji şineer xubaaxiin tyloş temeselen imperialiis dainai zailašagyyi ydyxen gargahan baina. 1914 onoi dain bolbol delxeji xubaaxiin ba nyloşni sferenydei tyloş dailaldahan dain baigaa. Ene xadaa byxii imperialiis gyrenyydeer yni udaan beledxegdehen baina. Tereenei zemetan xadaa—byxii oronuudai imperialistnuud myn.

Ilangajaa ene dain bolbol, negen talahaa, Germaani ba Aavstriar, nygeş talahaa, Fraanca, Aangli ba tedenhee geegde zavisima baihan Rossigoor beledxegdehen jym. 1907 ondo Gurbalzan zyşşel geşe gy, ali Antaanta,—Aangli, Fraanca ba Rossiiin sojuuz bi bolhon baina. Mynee imperialiis sojuuzan xadaa Germaani, Aavstro-Veengri ba Itaali bolhon baina. Gebeş, Itaali bolbol 1914 onoi dainai exinde ene sojuuzhaa garza, tişeed udaan Antaantada orhon baina. Germaaniilji ba Aavstro-Veengriilji Bolgar ba Tyrrce demzelgedee hen.

Imperialiis dainda beledxen, Germaani bolbol Aangli ba Fraancahaa kolooninuudiin, Rossihaa Ukraïna, Poolşo, Pribaaltikii buliaaza abxiiil ermelzehen jym. Germaani bolbol Bagdaadka tymer zam baiguulan, Bliżni Vostoog deere Aangliin gospoosdviilji zanaza baigaa. Aangli bolbol Germaaniin dain zendeşgenyydei urgaltahaa aidag baigaa.

Caarska Rossii bolbol Tyrrciilji xubaaxiiil ermelzehen, Xara dalahaa Srediziemne dalai (Dardaneelle) orxo xooloi dailan abxiiil, Konstantinopoliiilji dailan abxiiil meştaalhan baina. Caarska pravittelstviin plaanda baha Aavstro-Veengriin xubi—Galiciilji xamaaran abalga xaragdahan baina.

Aangli bolbol dainai argaar eeringee ajaulta konkurent—Germaaniilji butasoxiilji ermelzehen baigaa, tereenei tovaarunuud xadaa delxein delgyr deere angliiska tovaarunuudilji ulam jixeer xabaxa baihan jym. Tereenei gadna, Aangli bolbol Tyrrchee Mesopotamiilji, Palestiniilji xamaaran abxa ba Jigitpde bataar huurizaxa xyşelte baigaa.

Francuuzska kapitalistnuud bolbol Germaanihaa nyrrhe ba tymeror bajan Caarska bassejiiilji 1870—1871 onoi dainuudta Fraancahaa Germaaniin buliaahan Elzaas-Lotaringiilji xamaaran abxiiil ermelzehen baina.

Ene meteer bolxodoo, kapitaliis gyrenyydei xojor gryppiin xoorondoi ton tomo zynldeenyd xadaa imperialiis dainda oruulhan baina.

Delxeji xubaaxiin tyloş bolhon ene tonuul dain bolbol byxii imperialiis oronuudai intereşydyilji dairahan baina, tiime deerehee ene dainda saşadaa Japoon, Ameeriikiin Xolbooto Ştaaduud ba xede xeden bişe gyrenyyd tatagdaza orhon baina.

Dain delxein bolhon jym.

Imperialiis dain bolbol byrzyaziilgaar eehediingee araduudhaa gynygei niuusa beledxegdehen jym. Dain şataad baizaa sagta, imperialiis pravittelstvo byri xadaa tere bolbol xyşenydyte dobtoloo bişe, xarin tereende dobtoloo oroo geşe gergelen xaruulxii oroldodog baigaa. Byrzyaziil bolbol dainai ynen zoriltonuudilji, tereenei imperialiis, xamaaran abalgin xarakteriiil daldalan, aradiilji nexelhen baina. Imperialiis pravittelstvo byri xadaa dain bolbol eeringee exe oroniilji xamgaalxiin tula jabutlagdana geşe medyyldag baina. Aradiilji byrzyaziil meşelxede II internacinaal tuhaldag baigaa. II internacinaal social-demokraadi ud bolbol socializmiin xerege, proletariaadai ulasxoondiin solidaarnostiin xerege buzaigaar urbaan baina. Teden bolbol gansaxan dainiilji esergyşeegei bişe, xarin, heerge, dailaldaza baigaa gyrenyydei xydelmerişed ba tariaşadiilji aba oronoo xamgaalxiin flag dooro beje bejeden xurixadane byrzyaziil tuhaldag baina.

Rossii bolbol imperialiis dainda Antaanta—Fraanca ba Aangliin talada şlyçaino bişe orhon belei. 1914 onoi urda Rossiiin promiştlenostiin şuxala şuxala halbarinuudan xari orono, gol tyleb francuuzska, angliiska ba belgişke kapitaalai, talbarilan xelexede Antaantiin gara bahaniilji xaraadaa abxa zailašagyyi şuxala. Rossiiin şuxala şuxala metallurgikeşke zavoduudan francuuzska kapitalistnuudai garta baigaa. Byxelidde metalluurga bolbol dyrbenei gurma şaxam (72 procent) xari orono kapitaaldi medegdeze baigaa. Şuluunyihenei promiştlenostiido—Donbaassta—myn tiime kartiina baigaa. Neefi

abalgin xaxad şaxuun anglo-francuuzska kapitaalai garta baigaa. Orosi promiştlenostiin aşag olzonuudai nleen jixe xubin xiliin saanaxi, jixenxidee—anglo-francuuzska baanknuudta orodog hen. Ene byxii uşarbaidaluud bolood pilyys Fraanca ba Aangliida caariin xehen milliardna urhalamanuud bolbol carizmii anglo-francuuzska imperializmde xaldaahan, Rossiilji ene oronuudilji xangagşa, tedeni xaxad kolooni bolgohon baina.

Orosi byrzyaziil bolbol, dainiilji exileed, eehediingee xeregiilji zahaxa: şine şine delgyrnyydiilji dailan abxa, seregei xaxidaluud ba postaavkanuud deere olzolxo ba negemyhen, seregei uşarbaidali xeregen, revolycioonno xydeloeji daraxa geşe bolodomolon tuxailahan baina.

Caarska Rossii bolbol dainda beledxeggye orhon baina. Roossiin promiştlenostiin bişe bişe kapitaliis oronuudaxi haax jixeer geegdehen baina. Tereen doter xuuşarangi tyxleergetei xuuşan faabrikanuud ba zavoduud dillengi baigaa. Xyde azaxii bolbol xaxad krepostnişke gazar ezelyyri ba guiraşalhan, handarhan tariaşadai maassanuudai baizaa xaxada udaan dain xetiin tula bata ekonomikeşke huuri bolzo şadaxagyi baigaa.

Caars bolbol gol tyleb krepostniş-pomeşçigyydiilji tuluurildag baigaa. Tomo tomo cernosooteno pomeşçigyyd bolbol tomo kapitalistnuudai blooglozo, oron doter ba gyrenei dyymede ezen bolzo baigaa hen. Teden bolbol caarska pravittelstviin dotoodin ba gadaadiin poliitikiilji byxeliden demzelgedehen baina. Orosi imperialiis byrzyaziil bolbol negen talahaa, şine delgyrnyy ba şine gazarnuudilji xamaaran abxiiin byrzyaziil xangaza, nygeş talahaa—xydelmerişed ba tariaşadai revolycioonno xydeloeji daraxa şadaxa bronirovalagdahan kulaag bolxo caarska samoderzaavida naidadag baigaa.

Liberaalna byrzyaziil paarti—kadeedyd bolbol—eeringee oppozitico bolgon xaruulhan baigaa, gebeş caarska pravittelstviin gadaadiin poliitikiilji yge xele ygegeer demzelgedehen baina.

Eseerinyd ba menşevigyydei zizebyrzyaazna partinuud bolbol dainai exilxehee xoişo, socializmiin flaagaar bag xeze, aradiilji meşelxeden, dainai imperialiis tonuul xarakteriiil daldaxadan byrzyaziil tuhalhan baina. Teden bolbol „pryşşke vaarvarnuudhaa“ byrzyaazna „aba orono“ xamgaalxa zailašagyyi, oboroonolxo zailašagyyi şuxaliil nomolon, „grazdaanska miire“ poliitikiilji demzelgedehen ba, ene meteer bolxodoo, „orosoi vaarvarnuudilji“ esergyşen germaansca caariin pravittelstvom germaansca social-demokraaduudai tuhalanda myn adali orosi caariin pravittelstvom dain xexeden tuhalhan baina.

Gansaxan bolşevigyydei paarti bolbol, caarska samoderzaaviilji esergyşehen, pomeşçigyyd ba kapitalistnuudilji esergyşehen, imperialiis dainiilji esergyşehen erid temeselei marksii poziciconuud deere xatuugaar yldeze, revolycioonno internacinaalizmiin aguu jixe tugta ynenor yldehen baina. Bolşevig paarti bolbol dainai tyryşliin yderynydhee exelen, dain xadaa aba oroniilji xamgaalxiin tula bişe, xarin busadai gazarnuudilji xamaaran abxiiin tula, pomeşçigyyd ba kapitalistnuudai intereşydyte busa araduudilji tonoxiin tula exilegde, xydelmerişede ene dainai erid temesele xexe xeregeti gehen tere zaabariilji barimtalhan baina.

Xydelmerişen angii xadaa bolşevigyydei paartiilji demzelgedehen baigaa.

Ynendee, dainai exinde intelligence ba tariaşana kulaacka sloinuudilji ezelen byrzyaazna patriotişke ugaar xadaa baha xydelmerişede zarim xedii xubiliil dairahan baigaa. Gebeş, enen xadaa jixenxidee xyligaansca „Oros aradai sojuuzai“ çleenyd ba eseer-menşevig hanaltai xydelmerişenei zarimud baigaa hen. Teden bolbol, jyrdeo, xydelmerişen angiiin hanalnuudilji gereltylen xaruulaagyi ba xaruulza şadaxagyi baigaa. Soxom ene elemeentnyy xadaa, dainai tyryşliin yderynydte caarsca pravittelstviin organizovaalhan, şovinistişke manifestaicanuudta xabaadalsagşad baigaa hen.

2. II INTERNACINAALAI PAARTINUUDAI EHE-DIINGEE IMPERIALIIS PRAVITELSTVONUUDAI TALADA ŞILZEN OROLGO. II INTERNACINAALAI TUS TUSAGAAR PAARTINUUD BOLON UNALGA.

Lenin bolbol II Internacinaalai oportuniizm ba tereenei voozduudai togtuuriilji tuxai garsa bişe hermezlyylen hanuulhan baina. Tere xadaa II Internacinaalai voozduud bolbol gansaxan yge xelen deere dainiilji esergyşeeze baina. Xerbee dainai bolhon uşarta teden bolbol eehediingee poziciji urbaan ba imperialiis byrzyaziil talada şilen orzo bolxo, dainai tala barigşad bolzo bolxo geşe sag byxende bataldag belei. Dainai tyryşliin yderynyd xadaa Leninilji tyryyn xarabaniilji batalhan baina.

1910 ondo Kopengaanenda bolhon II Internacinaalai kongress deere socialistnuud bolbol parlamentnuudta dainai krediidyydiilji buruuşan gosovaalxa johotoi gehen şildexeri abtahan belei. Balkaanuud deere dain bolzo baixada 1912 ondo Baazeld bolhon II Internacinaalai ulasxoondiin kongress xadaa byxii oronuudai xydelmerişen bolbol kapitalistnuudai aşag olzonuudilji jixedexiin tula beje bejee buudaxan gemte yile myn geşe medyylen baina. Xelen deere, rezolyciyny soogoo tiime baigaa hen.

Imperialiis dainai duun nerjeed ba ene şildexerinyydiilji abaloalda beleylyxe xeregeti bolood baixada, II internacinaalai voozduud xadaa predatelnuud, proletariaadta urbagsad bolşon n, byrzyaziil zarasanuud bolşon,—dainai tala barigşad bolhon baigaa.

1914 onoi aavgustiin 4-de germaansca social-demokraati bolbol parlamentda dainai krediidyydei tyloş, imperialiis dainiilji demzelgedexiin tyloş gosovaalhan baina. Fraanca, Aangli, Beelge ba bişe bişe oronuudai socialistnuudai ton olonxii myn tiime jym xehen baigaa.

II Internacinaalai balxajaa boloo hen. Xerege deere tere xadaa beje bejeteje dailaldag, tus tusagaar social-şovinist partinuud bolon taraxa unahan baigaa.

Socialist partinuudai voozduud bolbol, proletariaadta urbaad, social-şovinizmiin ba imperialiis byrzyaziil xamgaalxiin poziciodo şilzen orohon baina. Teden bolbol imperialiis pravittelstvonuudta xydelmerişen angiiilji munxaruulxadan ba tereeniilji nacionalizmiin xoroor xoroixodon tuhalhan baina. Ene social-predatelnuud bolbol aba oronoo xamgaalxiin flag dooro nemecke xydelmerişeniilji fraanciin xydelmerişede, angliiska ba francuuzska xydelmerişeniilji—nemecke xydelmerişede orxiiin tuxirza orhon baina. II Internacinaal doter imagtaxan le biraglyşeenxii xadaa internacinaaliis poziciodo deere ylehen ba uradaxiiilji esergyşen jabahan, ynendee dyren eigelgeiger bişer ba ton tudorxoi bişer bolşoş haa, jyrdeol uradaxiiilji esergyşen jabahan baina.

Gansaxan le bolşevigyydei paarti bolbol imperialiis dainai

nii esergyşen erid temesele temeselei tuglii gansata guibaltagygeer yrgenhen jym. 1914 onoi namar Leninilji hen, dain tuxai tezişyid doter Lenin bolbol II Internacinaalai unalgan gentiin uşar bişe geşe zaabarilhan jym. Internacinaali, oportunistnuud aiahan batua, revolycionno proletariaadai erim tyloşlegşed bolbol tere oportunistnuudilji esergyşen byri yniinei hermezlyylen baigaa.

II Internacinaalai partinuudan dainhaş urda oppo niizmaar xaldabarilagdahan baigaa. Opportunistnuud bolbol revolycionno temeselehe araxiiilji elieer nomlodog, „kapitalizm xadaa socializmde miirneer urgaxa oroxo“ gehen teleni nomlodog baigaa. II internacinaal bolbol opportunistnuudai temexxiil xyşedegyi, tedeni mir xexiin tyloş bolbol ba tereenei beixexe arga ygehen baigaa. Opportunistnuud talaar euselgin poliitikiilji barimtalad, II Internacinaal eeringee oportunist bolhon baina.

Imperialiis byrzyaziil bolbol kolooninuudhaa, geegdehen oronuudilji eksplyataacalganaa abhan eeringee aşag olzonuudai xoodoor ylemze ynder xydelmerişen tyloşhe ba byri bişe delegyydiilji ygeşe zergeer kvalikaacatai xydelmerişenei oroniilji xydelmerişenei aristokraati gedegiiilji sistematişke xedaldan abauag baigaa. Xydelmerişenei ene prosloikanaa proletariizmiin koprativnuudai xytelberileşed, mynciplaana ba parlamentca depytauud, xebiel ba social-demokratikeşke organizaicanuudai xydelmerişenei bage bişe garba baina. Dainai momeentue ene xyyny xadaa, eehediingee badaliilji geexhehe aiza, revolyciilji esergyşegşed bolbol eehediingee byrzyaziil, eehediingee imperialiis pravittelstvonuudilji ton nite xamgaalgsad bolhon baina.

Opportunistnuud bolbol social-şovinistnuud tolhon beledi. Social-şovinistnuud, tere toon soo orosi menşevigiiilji ba eseenyid bolbol oron doteroo byrzyaziil xydelmerişenei angiiin miriilji ba eehediingee orono gadaa bişe baixaduudai uan xexii nomlodog baigaa. Teden bolbol dege bolhondo tedeni orono byrzyaziil zemegy geşe medyylen dainai ynen zemetan tuxaida maassanuudilji meşeldeg bolbol Xeden olon social-şovinistnuud bolbol eehediingee oron imperialiis pravittelstvonuudai dainiisinyd bolhon baina.

Dalda social-şovinistnuud, centrismiinyd gedeg proletariizmiin dai xerege bage bişe ajaultai baigaa hen. Centrismiinyd Kaautski, Trocki, Maartov ba bişenyid bolbol eli social-şovistnuudilji zytyydydege ba xamgaalagd baigaa, tiime xaxaxa xydelmerişen angiiilji meşelxede zoriulagdahan, dainai ter D sexe tuxai „zyne“ fraazanuudaa eehediingee urbatiiilji dailan, social-şovinistnuudai sugta proletariaadta urbaan baina. Xerege deere centrismiinyd bolbol dainiilji demzelgedexin baina, uşaran xadaa dainda krediid ygeşe gosovaalxiin yjede hane laa barin xizaarlaxa gehen centrismiinyd duradalan—dailiilji demzelgedexi jabadai baihan baina. Teden bolbol, social-şovinistnuudta adali, eehediingee imperialiis pravittelstviin dain xexede haadlaxagyiin tula dainai yiede angiiin temesele hee araxiiilji erihen baigaa. Centrist Trocki bolbol dainai, socializmiin byxii şuxala şuxala asuudalnuudaa Leninilji esergyşen, bolşevig paartiilji esergyşen baigaa hen.

Lenin bolbol dainai tyryşliin yderynydhee xilen şineim Internacinaalai baiguulxiin tula xyşenydiilji „şugilza dorhon baina. Yşee dainiilji esergyşehen maniteest doteroo bolono nojaabrada buzagai kraax teshen II internacinaalai ordo II internacinaal baiguulxa zorlgo tabihan baina.

1915 onoi fevralda Loondoda bolhon Antaantiin oron dail socialistnuudai konference deere Leninilji daalgaalgaan Litviinov yge xelehen belei. Litviinov xadaa Beelge, Fraanciin byrzyaazna pravittelstvonuudhaa socialistnuuden (Vanderveelbe, Saamba, Geed) garxiilji ba imperialistnuudilji dyren tahaxiiilji, tedeni tulaalxahaa araxiiilji erihen belei. Tere xadaa byxii socialistnuudhaa eehediingee impemliis pravittelstvonuudilji esergyşen erid temesele bişe dag, krediidyydei tyloş gosovaalxiin buruuşan xelxiilji emyy baina. Gebeş Litviinovai duun ene konference deere saardangi duudaza baihan jym.

1915 onoi sentaabriin exinde Cimmervalsdede internacinaalistnuudai negedexi konference suglaraa hen. Leninilji bol ene konferenceiilji dainiilji esergyşehen internacinaal xydelmerişen xygzelte doter „tyryşliin alxam“ bolgon baina hen jym. Lenin bolbol ene konference deere Cimmervalsde xaxa ka zynei gryppiilji bi bolgohon baina. Gebeş, ene Cimmervalsdeka zyneixide dainiilji esergyşehen gansaxan nyv esestee xyrtter daraluulagdahan poziciji imagtaxan bolşevigyydei paarti Lenin tyryteiger ezelen belei. Cimmervalsdeka zyneixi bolbol neemec xelen deere „Predvees zurnaal gargadag baigaa, tereendene Leninilji statsjaa xeledeged hen.

1916 ondo şveicaarsca—dereeven Kintaalş geşede internacinaalistnuudai xojordoi koontereenciilji itaxa xaxag bol ene xadaa xojoroxoi Cimmervalsdeka konference deere neregleded. Ene yjede byxii oronuudta şaxam gen negedexi konferenceiilji dainiilji esergyşehen internacinaalistnuudai gryppenyyd ilgarhan, internacinaalist meentnyyuei social-şovinistnuudai xaxaraleher hanaş dehan baigaa. Gol jixe—maassanuud eehede xadaa yjede dainai ba tereeger gargagdahan zyderinyydei bolbol dooro zyneizehen baigaa. Kintaalşka manifest bolbol fereence deere temesele eldeb gryppenyydei zyşşee zultadta xoxioogdohon belei. Enen xadaa Cimmervalska manifestetei zergeşylyxede urgaxa jabanar alxam baina.

Gebeş, Kintaalşkaşji konference xadaa: imperialiis dainiilji gra-daansca dainda oruulxa, eehediingee imperialiis pravittelstvonuudilji dainda dundyylyxe, II internacinaalilji xaxa gehen bolşevigyydei poliitikiin gol polo.eeniin abaagyi belei. Ilibeş haa Kintaalşka konference bolbol internacinaaliis elemeentnyydiilji ilgarunxaxa oyxem bolon denhe xoxomoo Kommuniis II internacinaal bi bolhon baina.

Lenin bolbol zynei social-demokraaduudai udaa de laagii internacinaalistnuudilji, Kooza Lyksenbyyrg, Libkneekt zergenyiilji kritikelhen, gebeş myn tere sa denerei zyb poziciji ezeldexen tuhalhan baina.

3. DAIN, MIIR BA REVOLIYYCIIN ASUUDALN TA BOLŠEVIIG PAARTIIN TEORI BA TAAK

Bolşevigyyd bolbol, zynei social-demokraaduudai xiiin xedegte adali, miir tuxai amixaldag ba miirei g-andaar xizaarlaxa egelei pacifiistnuud (miirei tala barigşad baigaa) hen. Bolşevigyyd bolbol çaişalgşa imperialiis zyaziiln zasagiiilji xymeriyylyxe xyrtir miirei tyloş aktivni volycioonno temesele xoinohoo baigaa hen. Bolşevig bolbol, dainiilji likvidaacalxiin ba zybei miiriilji, aneek

(Yrgel xeleşen 3-daxi niuurt)

Gebeş arad xadxa eorlinxieoree şiidxehen belel.
(yrgel-eeleleni dyrbaxexi nuurta).

Y R G E L Z E L E L

5. FEVRAALSKA REVOLIYYCE. CARIHMIIN UNALGA. XYDELMEIŠEN BA SOLDAADSKA DEPYTAADUUDAI SOVEEDYDIJI BAIGUULGA. SAGZUURIIN PRAVIITELSTVO BAIGUULGA. XOJOR ZASAG.

1917 on bolbol janvaariin 9-nei staačkaar exilhen jym. Staačkiin yjede Petrograad, Moskva, Baku, Nižne-Novgorodto demonstiraacuud bolzo, tiigeed Moskvaada xadaa janvaariin 9-de byxii xydelmerišenei gurbanai negen šaxam zabastovkada xabaadalsahan baigaa. Tveerske bylvaar deere xojor mlanganai demonstiraaca morito policoor namnagdahan belei. Petrograadta Vilborske šosse deere demonstiraacuudta soldaaduud negedehen baigaa.

„Xamag bygediin staačkiin ideinyd bolbol.—geze petrograadska politico medyyhlen jym.—yderhee yderte šine šine xabaadalsagšadiji abza ba 1905 ondo baihandaa adali popyilaarna bolzo baina.

Menševigyyd ba eseernyyd bolbol exilhen revolycioonno xydelmei libeeralna byrziyziida xeregtei raamka nuudta oruulxii oroldohon belei. Gyrenei dyymilji neexe yderte, fevraaliin 14-de, menševigyyd bolbol Gyrenei dyyme teese xydelmerišenei jabalga emxidexilji duradahan baina. Gebeš xydelmerišenei maassanuud xadaa bolševigyydei xoinohoo jabahan, dyyme teese biše, xarin demonstiraaca teese jabahan baina.

1917 onoi fevraaliin 18-da Petrograadta pytilovsko xydelmerišenei zabastovka exilhe. Fevraaliin 22-to ton tomo predprijatnuudai olonxiin xydelmerišen bastovaalhan baina. Ulasxooronidin exener xydelmerišenei yder, fevraaliin 23 (martiin 8)-da bolševigyydei Petrograadska komiteedi uriaa gaar exener xydelmerišen bolbol ylesxelen, dain carizmijji esergyysen demonstiraacuudaa yylcedee garhan baina. Exener xydelmerišenei demonstiraaciiji xydelmerišen bolbol Petrograadta bygediin zabastovkoor bodoloor demzelgedehen belei. Politiceske staačka bolbol caarska baiguulgi esergyysen bygediin politiceske demonstiraacada xubilan orzo exilee hen.

Fevraaliin 24 (martiin 9)-de demonstiraacuun jixe xyseteiger dixin exilhen baigaa. 200 mlanga šaxam xydelmerišen bastovaalhan jym.

Fevraaliin 25 (martiin 10)-da revolycioonno xydelmei byxii xydelmerišen Petrograadiji exilhen baina. Raioon raioonuudtaxi politiceske zabastovkanuudaa byxii Petrograad sooxi xamag bygediin politiceske zabastovkada silzen orhon belei. Xaa gazar byrl demonstiraacuud ba politicoi tulasal-danuud bolzo baigaa. Xydelmerišenei maassanuud deegyyr—loozonguudtai ulaan tuguud jabaa hen: „Caariiji halgaxal!“, „Dainiiji halgaxal!“, „Tariaal!“.

Fevraaliin 26-ai (martiin 11-ei) yglöegyyr politiceske staačka ba demonstiraacuun vosstaaniin hedelgenyyde xubilan orzo exilhen baina. Xydelmerišen bolbol politicoi ba zandar-meeritiin zebseg buliaahan ba eohedee zebsegzehen baigaa. Gebeš, politicoi zebseg buliaahan Znaamska talamai deere demonstiraaciiji buudalgaar dyirhen belei.

Petrograadska seregi ookrugliji komaandalagša baihān general Xaabalov bolbol xydelmerišed xadaa fevraaliin 28-da (martiin 13-da) xydelmerišenei orxo johotoi, ygei haa tedener front deere elgedex bolgo geze sonoxohon baina. Fevraaliin 29-da (martiin 14-da) caar bolbol general Xaabalovta iime prikaaz ygene: „Yglöedertee stolicoo zuramgi baidaliji zogsooxiiji xazinax!“.

Gebeš revolyciiji „zogs ozo“ bolxogyi ba'gaa.

Fevraaliin 26-ai (martiin 11-ei) yder Paavloska pooltiin zapsnoi bataloonoi 4-xi roota buudaza oroo en, gebeš xydelmerišenei biše, xarin xydelmerišenei buudaldahan morito gorodovoinuudai otriaduudilji buudahan baigaa. Seregyydei tyloo temesele temesel ton energične ba xatuu zorigtoigoor delgerhen aad, suud sexe soldaaduudta xandaza, tedentei axady bolzo, tedenei yzen jadadag caarska samoderzaaviiji xymeriylxeden arada tuhaxilji tedeniiji uriaalhan ilangajaa exener xydelmerišenei zyghoe jixeer j bahaan baigaa.

Bolševig paartiin prakticeske xydelmeriiji xytelberilgen ene yjede xadaa Petrograadta baihān manai paartiin Centraalb Komiteedei nix. Moolotov tyryyete Biyroogoor bejeylgedex baigaa hen. CK-ei Biyroo bolbol fevraaliin 26-da (martiin 11-de) carizmijji esergyysen zebsegte temesele yrgelzelylxiiji, sag zuuriin revolycioonno praviitelstvo baiguulxiiji uriaalhan uriaatai manifeest gargahan b igaa.

Fevraaliin 27-da (martiin 12-to) Petrograadtaxi seregyy xydelmerišen xudar buudaxilji arsaahan ba vosstaalhan aradai talada silzen orzo exilhen baina. Yšoe fevraaliin 27-oi yglöegyyr oroi 10 mlanga vosstaalhan soldaaduud baihān aad, ydeš tedener 60 mlanga garan bolood baigaa hen.

Vosstaalhan xydelmerišen ba soldaaduud caarska minitri-nyyd ba generalnuudilji aarestaža, tyrmennydhee revolycioneeriydiiji sylöelze oroo hen. Sylöelgedehen politiceske xaag aasadan revolycioonno temesele xeregte orolosoogoon baina.

Yylcenyde gennydei čerdaaguud deere pylimooduudtai huhan gorodovoinuud ba zandaamanuudai buudaldaan yšoe jabaza baigaa. Gebeš xydelmerišenei tala a seregyydei t rge-neer silzen orolgon caarska samoderzaaviin sydbaaži šidexen belei.

Petrograadta revolyciijiin ilalta tuxal medeen b še biše gooroduudta ba front deere taraxada, xydelmerišen ba s l-duud bolbol xaa gazar byrl caarska činoovniyuudilji xymeriylze oroo hen.

Fevraalska byrziyazna-demokraticeske revolyciye ilahan belei.

Revolyciijiin ilahan ušaran xadaa xydelmerišen angibolbol revolyciijiin zastreliščij baihā ba soldaadi šinebnyydiiji ymedehen tarlaasanai olon milioonoi maassanuudai „milrei tyloo, tarlaasanai tyloo, sylöegei tyloo“ xydelmei orolhon baina. Proletariaadai gegemooni bolbol revolyciijiin ilaltijji xangahan jym.

„Revolyciiji proletariaad xeehen, proletariaad xadaa gerotizm garahan, tere xadaa šaxaa adxahan, tere xadaa azalšanai ba ton ygeitei xyn zono ton yrgen maassanuudilji eorlingee xoinohoo honirxuulan daxuulhan baina...“—geze Lenin revolyciijiin tyryysiin ydennydte bišehen jym. (Lenin, t. XX, niur 23—24).

1905 onoi egedexi revolyciye bolbol 1917 onoi xojordoxi revolyciijiin tyrgem ilaltijji beledxehen baigaa.

„1905—1907 onuudai orosi proletariaadai aguu jixe angilān buldaana ba revolycioonno eneergin gurban zil ygeigoor haa, tereinei exin etaapiji bejelyylen dyrgexiil talaar, tedij tyrgen, xedexen yder sooxi, xojordoxi revolyciye bolxo argagyi balxa belei“—geze Lenin zaabarilhan baina. (myn tende, niur 13).

Revolyciijiin tyryysiin ydennydhee Soveedyd yzegdehen belei. Ilahan revolyciye bolbol xydelmerišen ba soldaadska depytaaduudai Soveedydiiji tulguurilhan baina. Vosstaalhan xydelmerišen ba soldaaduud bolbol xydelmerišen ba soldaadska depytaaduudai Soveedydiiji baiguulhan baina. 1905 onoi

revolyciye bolbol Soveedyd xadaa zebsegte vosstaaniin oorganuud ba myn tere sagtaa šine, revolycioonno zasagai yre myn geze xaruulhan belei. Soveedydei idel bolbol xydelmerišen maassanuudai m derelde baiza baigaa, tiigeed tedener bolbol carizmijji xymeriylheneige yglöe yderenš tereene bej lyyhlen baina, gebeš 1905 ondo gansaxan xydelmerišen depytaaduudai Soveedyd baiguulagdahan baigaa, 1917 onoi fevraalska bolševigyydei iniciatiiveer xydelmerišen ba soldaadska depytaaduudai Soveedyd yzegdehen ilgaatai.

Bolševigyyd bolbol yylcenydte maassanuudai suud temeseliiji xytelberilze baihān tere sagta, zyšöerege paartinuud, menševigyyd eseernyyd bolbol Soveedydte depytaadska huurinuudilji ezelle, tedener doter eohediinge olonxiiji baiguulza baihān jym. Bolševig paartiin liidernyydei olonxiinš tyrmennyd ba sylöelgenyyde baihān (Lenin emigraacada, Staalin ba Sverdlov Sibirske sylöelge baigaa), tiixede menševigyyd ba eseernyyd bolbol Petrograadai yylcenydteer sylöexen sengeze jabaha tere ušarbaidal xadaa eneende zarim xubi nyxese bolhon belei. Ene meter bolxodo, Petrograadska Soveedei ba tereinei Gyisedex komiteedei oroido zyšöerege paartinuudai tylooegsed: menševigyyd ba eseernyyd baiza baihān belei. Myn iime jym Moskvaada ba xede xeden biše gooroduudta baigaa hen. Gansaxan lvanovo-Voznesensko, Krasnojaarska ba zarim xeden biše gooroduudta Soveedyd doter anxa exilxehoe xoišo olonxiinš bolševigyydte xabaatal baigaa.

Zebsegte arad—xydelmerišen ba soldaaduud bolbol, Soveedte eohediinge tylooegsed iji elšgen, tereeniiji aradai zasa-gai oorgan bolgon xaradag baigaa. Tedener xadaa xydelmerišen ba soldaadska depytaaduudai Soveed bolbol revolycioonno aradai xamag erlitenyydiiji bejelyylze ba tyryysiin eelzeende miir batalagdaxa geze toolhon ba naidahan bai aa.

Gebeš xydelmerišen ba soldaaduudai ylyy naidalanš tedenteti xoron sogoor naadahan baina. Eseernyyd ba menševigyyd bolbol dainiiji likvidaacalxa tuxai, miiriji dailan abxa tuxai h namzalašyyl baigaa. Tedener bolbol dainiiji yrgelzelylxiin tula revolyciiji xereglexe gze bodohon baigaa. Revolyciye ba aradai revolycioonno erlitenyyd tuxai xelekede, eseernyyd ba menševigyyd bolbol revolyciye yni dyree, tiigeed zorilgonš mynee tereeniiji beziyyylze ba byrziyziitai sugta „normalna“, konstitucioonnoor baixa baidalze silzen oroxo jabadaldaxa baina geze toolhon baina limes Petrograadska Soveedei eseer-menševig xytelber bolbol dainiiji likvidaacalxa tuxai asuudalilji, miir tuxai asuudalilji yngexe ba zasagilji byrziyziide yxexlin tula tereenhee abza bolxo xamag xemeenydiiji xuu abhan baina.

1917 onoi fevraaliin 27-da (martiin 12-to) Gyrenei dyymiin libeeralna depytaaduud bolbol eseer - menševigyydei liidernyydei niuusa veseeger Gyrenei dyymiin Sagzuurin komiteediiji IV dyymiin tyryylege, pomeešiz ba mo arlist Rodzanko tyryyteiger baiguulhan jym. Eneinei hylde xeden xo oz bolood Gyrenei dyymiin Sagzuurin komiteed ba xydelmerišen ba soldaadska depytaaduudai Soveedei Gyisedex komiteedei eseer-menševig liidernyyd bolbol bolševigyydhaa niuusaar Oros (ronoi šine paviitelstviiji)—yšoe fevraalska urbaltaah urda eorlingee praviitelstviin premjer-ministrie Nikolai Il-in hanaa: alba baihān kniaz Lvov tyryyete byrziyazna Sagzuurin praviitelstviiji formirovalxa tuxai xelsehen baigaa. Sagzuurin praviitelstviin sostaavta kadeedydei tyryy Miliykoov, oktiabristnuudai tyryy Gyčkoov ba kapitalistnuudai angilān biše biše suuta tylooegsed orhon baigaa, il eed „dem kraatiin“ tylooegsiin šanaraar eseer Keerenski oruulagdahan baigaa.

Soveedei Gyisedex komiteedei eseer-menševigyydei liidernyyden zasagaa byrziyziida tušahan, tiixede xydelmerišen ba soldaadska depytaaduudai Soveed bolb l, uda n eneene tuxai medeed, bolševigyydei proteestnyyd baihān bai ar, eseer-menševigyydei liidernyydei jabuulgiiji eorlingee olonxioor haixasaahan ušar garhan jym.

Iigeze, Lenin eelehen johoor, „byrziyziil ba byrziyziil-zahan pomeešizgydei tylooegsedheo b ilhan gyrenei šine zasag Ro silido bi bolhon belei.

Gebeš byrziyazna praviitelstvotoi zergelen ondo zasag—xydelmerišen ba soldaadska depytaaduudai Soveed baiza baigaa hen. Soveedte baigaa soldaadska depytaaduud—ene bolbol, gol tylyb, dainda mobilizaacalagdahan tarlaasad baigaa. Xydelmerišen ba soldaadska depytaaduudai Soveed bolbol caarska zasagilji esergyysen xydelmerišen ba tarlaasanai sojuuzai oorgan ba tereentege xamta—tedener i zasagai oorgan, xydelmerišen angai ba tarlaasanai diktatuuriin oorgan baihān jym.

Ene meter bolxodoo, xojor zasagai, xojor diktatuuriin: Sagzuurin praviitelstviin niur deere byrziyziin diktatuura ba xydelmerišen ba soldaadska depytaaduudai Soveedei niur deere proletariaad ba tarlaasanai diktatuuriin negen eore ja zilin gyrelde baihān baina.

Xojor zasag garhan baina.

Soveedydte exin deere menševigyyd ba eseernyydei olonxi baiza baihān ilji jyygeer talbarilxab?

Ilahan xydelmerišen ba tarlaasan bolbol byrziyziin tylooegsedte zasagaa hain duraar ygeilji jyygeer talbarilxab? Lenin bolbol eneeniiji politikaada sudalaagy baihān olon milioon xynynd noirhoo herhen ba politika teese orohon jabadalaar talbarilhan belei. Edener xadaa jixenxi xubins zixexen ezed, tarlaasan, hajlin tarlaasachaa garhan xydelmerišen, byrziyziil ba proletariaadai xoorondo baihān xynynd baigaa. Rossi bolbol tiixede byxii jixe jixe evropel-ke oronuudhaa ton ylemze zizebyrziyazna oron baigaa. Tiigeed ene orondo „gigaantska zizebyrziyazna dolginš xama iiji šarbahān, ušar medexe proletariaadiji gansaxan eorlingee toogoor biše, xarin ideineš daraza baihān, talbarilhan xelekede xydelmerišenei ton yrgen kryyydiiji politikada zize byrziyazna yzeloer xaldaahan, ezelen abhan baina“ (Lenin, t. XX, niur 115).

Zizebyrziyazna stixilin enel dolgin xadaa menševigyyd ba eseernyydei zizebyrziyazna paartinuudilji gaz r deere gargahan baina.

Lenin bolbol nygöe šaltagaans xadaa dainai yjede proletariaadai sostaavai ularilta ba revolyciijiin exinde proletariaadai ušar mederel ba emizerel dutamag baihān jabadal bolno geze zaabarilhan baina. Dainai yjede proletariaadai eorlon sostaavai nileexen ulariltanuud garhan belei. Kaadrova xydelmerišenei 40 procent šaxam aarmida mobilizaacalagdahan baigaa. Dainai zilnyyde, mobilizaacahaa xorgodoxo zorilottoigoor, proletariaaska psikoloogi xarša xeden olon zize ymseten, kystaarnuud, laavogniyuud predprijatnuudta orhon baigaa.

Xydelmerišenei ene zizebyrziyazna prosloikānuud xadaa zizebyrziyazna polititguud—menševigyyd ba eseernyydei tezelele pöogvo bolhon baina.

Ušar limes zizebyrziyazna stixilin dolgindo šarbagdahan ba revolyciijiin tyryysiin amzaltanuudta hogtohon, politikada sudalaagy baihān aradai yrgen maassanuud bolbol revolyciijiin tyryysiin haranuudta zyšöerege paartinuudai pleende baihān ba, byrziyazna zasag xadaa Soveedydte eohediinge xydelmeri jabuulxadan haadlaxagyi geze genen xongoor tuxailan, byrziyziin gyrenei zasagaa buuza yxexilji zyšöehen baina.

Bolševig paartiin urda—maassanuudai dundaxi tesemai talbarilhan xydelmeri Sagzuurin praviitelstviin imperia xarakterilji eliryylze, eseernyyd ba menševigyydei praviitelstviiji eliryylze gargaxa ba Sagzuurin praviitelstviiji veedydei praviitelstvo xalangygoor miir tulaxa arga geze xaruulxā zorilgo baigaa hen.

Tiigeed bolševigyydei paarti bolbol ene xydelmeride b eneereere orhon baina.

Paarti bolbol eorlingee xebelele legaalna oorganuud togtoon bodono. Fevraalska revolyciijiin hylde taba xona baixada „Praavda“ gazeed Petrograadta garza exilhen, ene nei hylde xedil xonood — „Social demokraad“ Moskvaada garza exilhen baina. Paarti bolbol libeeralna byrziyziida naidalgahaa, menševigyyd ba eseernyydte naidalgahaa sylöerze baigaa maassanuudilji orolion bodozo exilhe belei. Paarti bolbol soldaaduudta, tarlaasadta xydelmerišenei a ngitai sugtaa xydelxe zallaagyi surilji tesseberitelgeer talbarilhan baina. Paarti bolbol teder tarlaasad xadaa revolyciiji saasane xygyzylengyzoer, byrziyazna Sagzuurin praviitelstviiji Soveedydei praviitelstviiji xalangygoor miiršji, gazaršji abxagyi geze talbarilhan baina.

XURIAANGII VIIVODYD

Imperialiis dain bolbol kapitaliis oronuudai xygzeltiin teg xemzeegyn xyšöer, gol jixe derzaavanuudai xoorondoxi tege tensyri ebderhenei xyšöer, imperialistnuudta dainai xysenydte šine tegge tensyri baiguulxa zamaar delxeti, neer xubaaxa zallaagyi bolhonoi xyšöer garza jirehen baihān.

Xerbee II Internacionaali paartinuudaa xydelmerišen agiin xeregte urbaagyi haanb, xerbee tedener II Internacionaali Kongressydei dainiiji esergyysen šidxeberinyd ebdeeyi haanb, xerbee tedener eohediinge imperialiis praviitelstvonuudilji esergyysen, dain šataagšadiji esergyysen aktivna bodoxilji ba xydelmerišen angilji yrgexilji šidex baigaa haanb, dain xadaa lme handaralai xaraaktertai baigaa ba iime xyseteiger oroidoo delxerexyi baiza bolxo belei.

Bolševig paarti bolbol socializm ba internacionalizm xeregte ynenöer ydehen ba eorlingee imperialiis praviitelstviiji esergyysen grazdaanska dai emxidxehen gansaxan pa baihān baina. II Internacionaali byxii yldgege paartinuudai eohediinge xytelberilege oroinuudilji damzan b rzyaziil xolbootoi baizad, imperializmiin pleende baiza baihān, imperialistnuudai talada gyldeze orhon baina.

Kapitalizmiin jyxenxi kriizisei gereltyyde myn bolxo bolbol ene kriizisiiji xursadahan ba delxein kapitalizmiiji ladxahan baina. Rossiin xydelmerišen ba bolševigyydei paarti bolbol kapitalizmiin huliji amzaltalgaar xerezehen, imperializmiin frontilji taha tatahan, caariiji xymeriylhen ba xydelmerišen ba soldaadska depytaaduudai Soveedydiiji baiguulhan delxei deerexi egee tyryysiin baihān baina.

Revolyciijiin tyryysiin amzaltanuudta hogtoho ba eneinei xoišo bulta hain jabaxa gehen menševigyyd ba eseernyyd naiduulganuudta hanaa amaran zizebyrziyziin, soldaaduudai, myn terešelen xydelmerišenei yrgen maassanuud bolbol Sagzuurin praviitelstvodo naidamzaar nebterhen, tereene demzelge zyylhen baigaa.

Bolševig paartiin urda tyryysiin amzaltanuudta hogtoho xydelmerišen ba soldaadska maassanuudta revolyciijiin dyryilalta xyrtter yšoe xolo, zasag xadaa byrziyazna Sagzuurin praviitelstviin garta baihān ba Soveedydte xadaa zyšöeregesed menševigyyd ba eseernyyd ezeteze baigaa sagta arad bolbol miiršji, gazaršji, tarlaasji abxagyi, dyrylen ilaltiin tula yšoe nege alxam uragasa jabaxa ba zasagaa Soveedydte yrgen zallaagyi šuxala geze talbarilxa zorilgo garza jirehen baina.

„PRAAVDIIN“ XUUDAHANUUDHA

VZEG BIŠEG MEDEVEGI JABADALIJI USADXALGA

Soveed sojuuzai faabrig ba zavooduud deegyyr xydelmerilze baihān 2.903.308 jixe nahatan hylšilin 2 zil xaxad soo yzeg bišeg medexe bolbo. Edeenei 1.616 ergetei ba emegtei xydelmerišed 4 klaassai hurguuli dyrgenei nere olobo.

Manai orono albangazarnuudta baidag 898 ml ngan xyn yzeg bišeg medexegige usadxaxa baina.

Aastraxanska medicinske institydei XX zil

Aastraxanska medicinske instityd togtohoor xorinzi boloo. Ene xorin zil dotoroo instityd xadaa 1800 vaaquudilji soveede ex orondoo ygehen baina. Tus institydiiji dyrgeze garhan pi oomcnuud bolbol sojuuz dotorxi vyyzenydei kafeednydiiji tolgoilzo baina. Mynöe ene institydte 1400 stydeentnyd huraza baina. Ede stydeentnydte ton kvalificirovanne prepodovaatelnuud

zaadag ba zaniaataa jabuulde klinikenš ton hainaar zahab rilagdahan baina.

Xyn zono bišelgede tuhalsaxa 104 miangan komiis

Xynzono byxesojuzna bišgede tuhalsaxa komisanuud gooroduudai, raionuudai somonuudai soveedydei, komoonuudai, predprijatnuud albangazarnuudai derede exidxegeze baina. Ene komisanuudai zorilgo xadaa xynzon bišelgede beledxelei xydelmeride tuhaxa ba aradzonoi duna maassoo xydelmeri jabuulde baina.

Mynöe yjede Soveed Soju dotor xynzonoi bišelgede tuhalsaxa 104 miangan komiis bii bolgogdood, azallaza baina. Ene komiisde xamtadaa 48 xynynd xydelne. Ede xynynd dunda bağšanar, raionuudai ba somonuudai soveedydte cleengyyd, kolxoozuudai tyryilegšenyd ba xerei ezen emegteisyd xydelne.

Redaaktoriiji tyr orologšo D. CEREMPILOON.

Buriad-Mongol zooveternaana institydei, zootexniceske ba veteranaa fakultetydyde oroxo duratāi ba beledxele nemexē duratāi niuruudta.

Ene institydei dergede, 1939 onoi janvaariin 15-haa aavgustin i xyrtter yldberilheo taharaltaiagar hurxa beledxele kyyrse neegdexen. Ene xyyrse dunda hurguulitāi niuruud abtaxa (arbanzilei, texnikyme gy, ali rabaagai).

Xereglegedilji stipeendier ba obščeziltteer xangaxa. Ulaan-Yde goorodoi, centrosjuuznaja 13, Buriad-Mongol zooveternaana institydei direktorei nere deere medyylygenyde ygexe johotoi.

DIREKCE.

KINOOTEATRNUUDA:

Kinoo „ERDEM“

Kinoo „PROGRESS“

Velliikoje Zareevo

Dybroovskii